

Asociace
pro mezinárodní
otázky
Association
for International
Affairs

Briefing Paper 3/2016

Přelomové zemské volby?

Vliv na německou politiku a postup spolkové vlády v uprchlické krizi

–

Březen 2016

Přelomové zemské volby? Vliv na německou politiku a postup spolkové vlády v uprchlické krizi

–

Zuzana Lizcová

Březen 2016

Briefing paper byl vypracován v rámci projektu „European Lunches: Raising Czech Media Awareness on Topical European Agenda“ pro setkání s Rudolfem Jindrákem, poradcem předsedy vlády ČR Bohuslava Sobotky pro oblast zahraniční politiky a bývalým velvyslancem ČR v Německu.

Friedrich Naumann
STIFTUNG **FÜR DIE FREIHEIT**

© 2016 Asociace pro mezinárodní otázky (AMO). Všechna práva vyhrazena.
Názory vyjádřené v textu nejsou oficiálním stanoviskem vydavatele.

Výsledky letošních březnových voleb ve třech spolkových zemích, Bádensku-Württembersku, Porýní-Falci a Sasku-Anhaltsku byly (nejen v Německu) vyhlíženy s velkým napětím. Političtí reprezentanti, zástupci médií i voliči je již předem vnímali zejména jako **důležité vótum o postupu kancléřky Angely Merkelové v probíhající uprchlické krizi**. Ve veřejné debatě před volbami i po nich vzhledem k dominujícímu tématu migrace a azylu zanikal fakt, že při podobných hlasováních vždy hrají podstatnou roli i místní charakteristiky a aktuální situace v daném regionu.

Vlády 16 spolkových zemí, které vysílají své zástupce do Spolkové rady (Bundesratu) se obměňují postupně v průběhu funkčních období Spolkového sněmu (Bundestagu) a centrální vlády. Bývají tedy vždy považovány i za hlasování o jejich úspěších či neúspěších. I za tak zjitřené politické situace, která dnes v Německu v důsledku uprchlické krize panuje, jsou jím ale jen částečně. Spolkové země mají ve federálním státě důležité kompetence, například v policejní, správní, ekonomické, kulturní a školské oblasti. Zemské volby tedy vždy (a především) vypovídají o tom, jak občané jsou či nejsou spokojeni se svou regionální reprezentací, jejíž rozhodnutí bezprostředně ovlivňují jejich běžný, každodenní život.

Při interpretaci volebních výsledků je proto vždy třeba mít na paměti obě hlediska – zemské i celostátní. Zejména v případě, kdy volby probíhají v tak ekonomicky, populačně i politicky odlišných regionech jako v neděli 13. března.

Charakteristika zemí a výsledky voleb

Bádensko-Württembersko, leží v jihovýchodním cípu SRN, je co do plochy i počtu obyvatel třetí největší spolkovou zemí. Patří mezi ekonomicky nejúspěšnější evropské regiony, sází především na vědu, vývoj a technologicky náročné obory. Má nejnižší nezaměstnanost ze všech spolkových zemí.¹

Mezi lety 1953 až 2011 jej nepřetržitě vedli premiéři z řad CDU. Bádensko-Württembersko proto bývá označováno za kmenovou zemi křesťanských demokratů. Jejich vládu přerušily až předposlední volby, po nichž se (opět vítězná) CDU nepodařilo sestavit většinovou koalici. Vládu převzali Zelení pod vedením Winfrieda Kretschmanna společně se sociálními demokraty (SPD). V letošních volbách si premiér svoji pozici udržel a Zelení dosáhli historického maxima 30,3 procent voličských hlasů. Na druhém místě skončila CDU, která ještě loni na podzim suverénně vedla předvolební průzkumy.

¹Das Statistik-Portal. „Arbeitslosenquote in Deutschland nach Bundesländern“. 2016.

<http://de.statista.com/statistik/daten/studie/36651/umfrage/arbeitslosenquote-in-deutschland-nach-bundeslaendern/>

Briefing Paper 3/2016

Přelomové zemské volby?

Vliv na německou politiku a postup spolkové vlády v uprchlické krizi

–
Březen 2016

Tabulka výsledků voleb:²

Politická strana	Zisk ve volbách (%)	Rozdíl oproti volbám z roku 2011 (%)
Zelení	30,3	+6,1
Křesťanská demokracie (CDU)	27	-12
Alternativa pro Německo (AfD)	15,1	+15,1
Sociální demokracie (SPD)	12,7	-10,4
Svobodná demokratická strana (FDP)	8,3	+3
Levice	2,9	+0,1
Ostatní	3,7	-1,9

Největší zásluhu na vítězství Zelených v Bádensku-Württembersku má bezpochyby jejich volební lídr Winfried Kretschmann, který je oblíbený u širokého spektra voličů.³

Kandidát CDU, poněkud bezbarvý předseda zemské frakce Guido Wolf v přímém souboji s ním jasně prohrál. Může se ale snadno stát, že spolu oba zasednou v budoucí zemské vládě. Kvůli výrazné ztrátě SPD totiž nemůže pokračovat dosavadní rudo-zelená koalice a další alternativy politické strany zatím odmítají.

Porýní-Falc je co do počtu obyvatel i rozlohy zhruba o polovinu menší než Bádensko-Württembersko. Páteří místní ekonomiky jsou malé a střední podniky, země je důležitým producentem vína a vyhledávaným turistickým cílem. I zde poválečným desetiletím jasně dominovala CDU. Od počátku 90. let se ale místní předsedové vlády rekrutují z řad sociální demokracie, která od voleb v roce 2006 vládne společně se Zelenými. Před třemi lety postoupil dlouholetý premiér Kurt Beck ze zdravotních důvodů své místo stranické kolegyni Malu Dreyerové. Březnové zemské volby se tak (poprvé v historii) staly soubojem dvou ženských kandidátek. Dreyerová nakonec svůj post proti dlouho favorizované Julii Klöcknerové (CDU) uhájila.

² Landeszentrale für politische Bildung Baden-Württemberg. „Ergebnis der Landtagswahl 2016 in Baden Württemberg“. 2016. http://www.landtagswahl-bw.de/ergebnis_landtagswahl_2016_bw.html

³ Hovoří se o takzvaném Kretschmannově faktoru – již před volbami jeho podstatu shrnul Markus Pflazgraf v interview pro televizní stanici SWR: <http://www.ardmediathek.de/tv/Landesschau-aktuell-Baden-Wuerttemberg/Der-Kretschmann-Faktor-wirkt/SWR-Baden-Wuerttemberg/Video?bcastId=254078&documentId=32025184>, dále například: Rüdiger Soldt. „Der Kretschmann-Faktor“, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 19. 2. 2016.

Briefing Paper 3/2016

Přelomové zemské volby?

Vliv na německou politiku a postup spolkové vlády v uprchlické krizi

–
Březen 2016

Tabulka výsledků voleb:⁴

Politická strana	Zisk ve volbách (%)	Rozdíl oproti volbám z roku 2011 (%)
Sociální demokracie (SPD)	36,2	+0,5
Křesťanská demokracie (CDU)	31,8	-3,5
Alternativa pro Německo (AfD)	12,6	+12,6
Svobodná demokratická strana (FDP)	6,2	+2
Zelení	5,3	-10,1
Levice	2,8	-0,2
Ostatní	5,1	-1,3

Ani v Porýní-Falci nestačí hlasy voličů na pokračování stávající rudo-zelené koalice. V úvahu připadá zapojení liberální FDP do takzvané „semaforové“ koalice nebo velká koalice SPD a CDU.

Sasko-Anhaltsko je nová spolková země se dvěma miliony obyvatel (Bádensko-Württembersko jich má pětinasobek). V posledních dvou volebních obdobích v regionu s tradičně silným chemickým průmyslem a zemědělstvím, který byl silně zasažen postkomunistickou transformací, vládne velká koalice CDU a SPD. Místní křesťansko-demokratický premiér Reiner Haseloff svoji pozici obhájil, jeho dosavadní partneři z SPD však výrazně ztratili. V Magdeburgu bude proto zřejmě vládnout trojčlenná koalice. Nejpravděpodobnější je takzvaná „keňská“, složená ze zástupců CDU, SPD a Zelených.

Tabulka výsledků voleb:⁵

Politická strana	Zisk ve volbách (%)	Rozdíl oproti volbám z roku 2011 (%)
Křesťanská demokracie (CDU)	29,8	-2,7
Alternativa pro Německo (AfD)	24,2	+24,2
Levice	16,3	-7,4
Sociální demokracie (SPD)	10,6	-10,9
Zelení	5,2	-1,9
Svobodná demokratická strana (FDP)	4,9	+1,1
Ostatní	9	-2,4

⁴ SWR Fernsehen. „SPD gewinnt deutlich vor der CDU“. 2016. <http://www.swr.de/landesschau-aktuell/diewahlbeiuns/rp/landtagswahl-rheinland-pfalz-spd-laut-hochrechnung-deutlich-vor-cdu/-/id=13075562/did=17097970/nid=13075562/mp7hig/index.html>

⁵ ARD. „Direkt zu den Wahlen am 13.03.2016“. <https://wahl.tagesschau.de/wahlen/2016-03-13-LT-DE-ST/>

Analýza volebních výsledků

Společným rysem všech tří hlasování, které proběhly v březnu ve spolkových zemích, je masivní **úspěch pravicově populistické strany Alternativa pro Německo (AfD)**. Ta zaznamenala největší úspěch ve východoněmeckém Sasku-Anhaltsku, kde se z nuly vyšplhala na 24,2 procent a rázem se stala druhou nejsilnější politickou silou. Důležité zisky si ale připsala i na západě (15,1 respektive 12,6 procenta).

Úspěchy AfD přitom nelze přičíst nízké volební účasti. V Bádensku-Württembersku a Porýní-Falci vhodilo svůj hlas do urny 70 procent voličů, v Sasku-Anhaltsku 61 procent, o deset více než při hlasování v roce 2011. Ze statistik voličských přesunů vyplývá, že se **na stranu AfD přiklonil zejména vysoký počet dosavadních nevoličů (v Sasku-Anhaltsku přes 100.000) a občanů, kteří dříve podporovali CDU.**⁶

Z povolebních průzkumů vyplývá, že AfD volili především mladší muži s nižším vzděláním, převážně z protestu proti politice etablovaných stran. Klíčovou roli přitom sehrál jejich nesouhlas s postojem spolkové vlády k otázce přistěhovalců.

Spolkovou republiku zasáhla **uprchlická krize**, s níž se středomořské státy vyrovnávají již několik let, de facto teprve v druhé polovině loňského roku. Od té doby téma přistěhovalců a práva na azyl německé politice jasně dominuje. Kancléřka Merkelová, respektive celý její kabinet, doposud kladl důraz na humanitární rozměr krize, vstřícnost vůči válečným uprchlíkům a nutnost hledání celoevropského řešení. V důsledku tohoto přístupu, symbolizovaného heslem „To zvládneme“, přijalo Německo v loňském roce podle hrubých odhadů milion nově příchozích.

Přes převažující „kulturu vstřícnosti“ vyvolal nekontrolovaný příliv až 10.000 osob denně v Německu celou řadu provozních potíží a u části veřejnosti i pochybnosti, zda se celou situaci podaří zemi dobře zvládnout. Podložené i nepodložené obavy běžných občanů jen posílily události silvestrovské noci, během níž došlo v několika německých městech k sérii více či méně organizovaných krádeží a sexuálních útoků na ženy, za jejichž pachatele oběti vesměs označily muže severoafrického či arabského vzezření. Jak velké trhliny tyto incidenty – problémy spojené s přijetím vysokého počtu uprchlíků a absence vzývaného celoevropského řešení – skutečně způsobily v německém veřejném mínění, nebylo nicméně dlouho jisté. Naznačit to měly právě březnové volby.

⁶ Marcel Pauly. „CDU verliert Hunderttausende Wähler an die AfD“. *Die Welt*, 13. 3. 2016.
<http://www.welt.de/politik/deutschland/article153256475/CDU-verliert-Hunderttausende-Waehler-an-die-AfD.html>

Jejich výsledky jsou ale v tomto směru velmi nejednoznačné a dají se vykládat různými způsoby. Z německých médií i politických stran zaznívá celá škála reakcí. Špičky CDU volby jednoznačně interpretují jako potvrzení kancléřčina kurzu. Strana sice všude ztratila, ve dvou západních spolkových zemích ale zvítězili konkurenční kandidáti, kteří za Merkelovou v předvolebním boji stáli věrněji než její spolustraníci Guido Wolf a Julia Klöcknerová.⁷ Předseda sesterské bavorské CSU Horst Seehofer, který postoj Berlína v uprchlické krizi dlouhodobě vnímá velmi kriticky, jej naopak označil za důvod tvrdé volební prohry CDU.⁸ Někteří komentátoři zase připisují vinu na úbytku hlasů právě sporům mezi CSU a CDU, respektive uvnitř CDU. Víceméně jedině, na čem se politici i analytici shodnou, je, že dobrou zprávou není volební úspěch AfD. V souvislosti s ním mnozí hovoří o „zlomu“ na německé politické scéně, zúčtování s kancléřkou. Zaznívají ale i hlasy, které připomínají, že **různí populisté vysoké zisky již delší dobou zaznamenávají v řadě jiných zemí a Německo se „svoji“ AfD jen následuje obecný evropský trend.**

Úspěchy AfD navíc ještě zdaleka neznamenají, že bude moci aktivně zasahovat do politického rozhodování v zemi. Všechny etablované strany vládní spolupráci s Alternativou jasně odmítly. Bude tedy prozatím působit jen jako opoziční menšina v zemských parlamentech. Díky volebním ziskům dostane na svůj další provoz finanční podporu ze strany státu a bude se moci více zprofesionalizovat.⁹ Zda se jí ale podaří na německé politické scéně zakotvit natrvalo, rozhodnou teprve příští měsíce. AfD, která se loni rozštěpila,¹⁰ je vnitřně velmi rozporuplná a v současné době těžší zejména ze znejistění některých občanů v souvislosti s uprchlickou krizí. Jako strana jednoho tématu ale nemá dlouhodobou perspektivu – chce se proto v nejbližší době usnést na závazném programu. Doposud se profilovala jako síla „napravo od CDU“ a zjednodušeně řečeno se hlásila ke společenskému konzervatismu a ekonomickému liberalismu – tedy do značné míry k politickému směřování, které je v přímém rozporu se zájmy její převažující voličské klientely.¹¹ Vyjasnění programových otázek je přitom důležitým předpokladem pro konečný výsledek AfD v celostátních volbách, jejichž řádný termín připadá na podzim roku 2017.

⁷Viz například: Philipp Wittrock. „Julia Klöckner wendet sich von Angela Merkel ab“. *Der Spiegel*, 21. 2. 2016. <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/fluechtlingsskrise-julia-kloeckner-wendet-sich-von-angela-merkel-ab-a-1078524.html>

⁸„Seehofer sieht in Merkels Flüchtlingskurs Grund für Wahlschlappen“. *Frankfurter Neue Presse*, 14. 3. 2016. <http://www.fnp.de/nachrichten/politik/tagesthema/Seehofer-sieht-in-Merkels-Fluechtlingsskurs-Grund-fuer-Wahlschlappen;art46567,1907214>

⁹Týká se to zejména západu země, kde se řada zástupců AfD dosud politice věnovala ve svém volném čase. Aktuální úspěchy strany můžou způsobit i mocenský posun uvnitř AfD ve prospěch jejich umírněných „západních“ zástupců – podrobněji viz analýza Justuse Benders a Eckarta Lohseho „Entscheidungssiege im Westen“, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. 13. 3. 2016. <http://www.faz.net/aktuell/politik/die-zukunft-der-afd-14122459.html#elections>

¹⁰Podrobněji viz Zuzana Lizcová, „Co čeká Alternativu pro Německo po odchodu jejího zakladatele“. *Česká pozice*. 22. 7. 2015. http://ceskapozice.lidovky.cz/co-ceka-alternativu-pro-nemecko-po-odchodu-jejeho-zakladatele-ptb-/tema.aspx?c=A150720_154223_pozice-tema_lube

¹¹Podrobněji viz například interview s internetovou aktivistkou Katharinou Nocun „Preussentum und Rassismus“. *Die Tageszeitung*. 12. 2. 2016. <http://www.taz.de/!5277650/>

Briefing Paper 3/2016

Přelomové zemské volby?

Vliv na německou politiku a postup spolkové vlády v uprchlické krizi

–
Březen 2016

Teprve pokud by se AfD podařilo uspět v nich, dalo by se hovořit o skutečném přelomu ve vývoji německého stranického systému. Ne v tom smyslu, že by AfD mohla sama vstoupit do vlády (to je prakticky vyloučené), ale že by díky svým ziskům výrazně ztížila nebo zablokovala hladké vytváření nové vládní koalice. Trojí březnové zemské volby znovu ukázaly, že kombinace rostoucí volební volaloty, dlouhodobého oslabování velkých lidových stran a vstupu dalších hráčů na politickou scénu znemožňuje získávat většiny pro tradiční spojení (rudo-zelená, CDU/CSU s FDP) a vytváří prostor pro vznikání neobvyklých koaličních kombinací (semaforová, CDU se Zelenými apod.).

Závěr

Vliv výsledků zemských voleb v Bádensku-Württembersku, Porýní-Falci a Sasku-Anhaltsku na spolkovou politiku není třeba přeceňovat. Hlasování se konalo ve třech zcela odlišných regionech. Zásadní roli v něm hrály místní charakteristiky i výrazné osobnosti, které na sebe v době oslabování tradičních velkých stran strhávají hlavní díl pozornosti. Ve všech třech zemích se voliči vyslovili pro další vládnutí dosavadních premiérů. Sociální a křesťanští demokraté, kteří spolu tvoří na celostátní úrovni velkou koalici, však zároveň zaznamenali bolestné ztráty.

Hlavním tématem voleb byla celostátní azylová a imigrační politika. Voliči v nich ale nevyslovili kancléřce Merkelové ani nedůvěru, ani bezmeznou podporu. **Nelze proto ve strategii německé vlády v této otázce očekávat žádné zásadní zvraty, maximálně korektury dosavadní strategie.** Důležitý verdikt německých občanů zazní až v příštím roce při volbách do Spolkového sněmu. Jejich výsledek přímo ovlivní to, zda se najde společné evropské řešení uprchlické krize, omezí se počet nově příchozích do SRN a zda bude dobře postupovat integrace uprchlíků, kteří v zemi již dnes jsou.

Aktuální volební úspěch populistické AfD je pro německou politickou scénu nevíтанou komplikací (zejména při utváření vládních koalic), ale zatím není nijak fatální. Zástupci etablovaných stran by jej nicméně neměli brát na lehkou váhu.

Briefing Paper 3/2016

Přelomové zemské volby?

Vliv na německou politiku a postup spolkové vlády v uprchlické krizi

–

Březen 2016

ASOCIACE PRO MEZINÁRODNÍ OTÁZKY (AMO)

AMO je nevládní nezisková organizace založená v roce 1997 za účelem výzkumu a vzdělávání v oblasti mezinárodních vztahů. Základním posláním AMO je přispívat k hlubšímu porozumění mezinárodnímu dění. Díky svým aktivitám doma i v zahraničí a dlouholeté historii je AMO vnímána jako čelní nezávislá instituce svého druhu v České republice.

K dosažení svých cílů AMO:

- formuluje a vydává studie a analýzy;
- pořádá mezinárodní konference, expertní semináře, kulaté stoly, veřejné diskuse;
- organizuje vzdělávací projekty;
- prezentuje kritické názory a komentáře k aktuálnímu dění pro domácí a zahraniční média;
- vytváří příznivější podmínky pro růst nové generace expertů;
- podporuje zájem o disciplínu mezinárodních vztahů mezi širokou veřejností;
- spolupracuje s řadou dalších domácích i zahraničních institucí.

VÝZKUMNÉ CENTRUM AMO

Výzkumné centrum AMO je předním českým think-tankem, který není spjat s žádnou politickou stranou ani ideologií. Svou činností podporuje aktivní přístup k zahraniční politice, poskytuje nestrannou analýzu mezinárodního dění a otevírá prostor k fundované diskuzi. Hlavním cílem Výzkumného centra je systematické sledování, analýza a komentování mezinárodního dění se zvláštním zaměřením na českou zahraniční politiku.

Výzkumné centrum bylo založeno v říjnu 2003 jako analytický útvar AMO se zaměřením na mezinárodní vztahy a zahraniční, bezpečnostní a obrannou politiku. Jeho jádrem je [tým analytiků](#), jejichž prostřednictvím nabízí odbornou expertízu v hlavních problémech světových regionů a klíčových otázkách současné mezinárodní politiky. Výzkumné centrum zpracovává [vlastní odborné studie](#), analytici poskytují [komentáře](#) k aktuálnímu dění prostřednictvím médií. Dedikovanou platformou pro hodnocení mezinárodní politiky je [blog AMO](#).

www.amo.cz

